וכל כך למה [א]לפי שאין עונין אמן במקדש תנו רבנן מנין שאין עונין אמן במקדש שנא' [1]קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ומנין שעל כל ברכה וברכה תהלה שנאמר [ב][ויברכו שם כבודך] ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה: **מתני'** ברכות כהן גדול כיצד [ג][א]חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ"ג עומד ומקבל וקורא [2]אחרי מות [3]ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן [4]ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ומברך עליה שמנה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים ועל ירושלים [ד]והשאר תפלה: **גמ'** [ה]שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולה משום כבודו דכ"ג הוא: וכ"ג עומד ומקבל וקורא וכו': עומד מכלל דיושב הוא והאמר מר [ו][ב]אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר [5]ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים [ז]הכא נמי בעזרת נשים [א] מיתיבי והיכן קורין בו [ח]בעזרה רבי אליעזר בן יעקב אומר בהר הבית שנא'

ויקרא

וכל כך למה. שבמקדש אומר את שלשתן ברכה אחת: **שאין עונין אמן במקדש.** ואין כאן במה להפסיק: **קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם.** בספר עזרא כתיב שכל ברכה שהיו מברכין במקדש כך היו מברכין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם למגן אברהם וכן למחיה המתים: **ויברכו שם כבודך.** ושאר העם יענו בשכמל"ו שהעם עונין להלל ולהודות: **מתני' ברכות כ"ג.** ביום הכפורים לאחר שכלתה עבודת היום קורא בתורה כדמפרש ואזיל ומברך שמנה ברכות כדבעינן למימר לקמן: **חזן הכנסת.** שמש הכנסת שעושה עיסקי הכנסת עליו להכנים ולהוציא ולהפשיט את התיבה ולהכין הכל: **ראש הכנסת.** על פיו נחתכין דברי הכנסת מי יפטיר בנביא מי יפרוס על שמע מי ירד לפני התיבה: **סגן.** המוכן תחת כ"ג שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו: **וקורא אחרי מות.** שהוא סדר יום הכפורים ופרשה ראשונה לחודה קאמר: **ואך בעשור.** פרשת שור או כשב הסמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהמתורגמן מתרגם מקרא אחרון של פרשת אחרי מות ואין כאן שהות כדי שיפסיק מתרגם ואין כאן גנאי לצבור וגולל את התורה. ואע"פ שעדיין יקרא בעשור של חומש הפקודים על פה יקרא אותה ולא יגלל ס"ת לשם מפני שהוא רחוק ויש שהות שיפסיק מתרגם וישתוק לפניהם ואין מתחיל בפסוק אחר ואיכא גנאי: **ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן.** אע"פ שאני עתיד לקרות עוד פרשה שלישית אל תדמו לומר שחסירה היא מן הספר הזה ולכך אני גוללו דיותר ממה שקריתי לפניכם בענין היום כתוב בו. ובגמרא[ח] בעי כל כך למה ומשנינן שלא להוציא לעז על ספר תורה: **על התורה.** ברכה של אחריה. ועל העבודה רצה. ועל ההודאה מודים לפי שנגמרה העבודה ואין עבודה בלא הודאה כדאמרי' במסכת מגילה (דף יח.) זובח תודה יכבדנני[ט] אחר זביחה הודאה: **ועל מחילת העון.** אתה בחרתנו שחותם מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו וגו': **ועל המקדש.** מתפלל על המקדש וחותם בברוך אשר בחר במקדש: **ועל ישראל.** מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבוחר בעמו ישראל. וכן על ירושלים ובמסכת סוטה ירושלמית[י] מפרש לה: **ועל שאר התפלה.** בגמרא[כ] מפרש לה: **גמ' שמע מינה.** מדקתני חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת כו' ואין חזן הכנסת נותנה לכ"ג אלא מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן ובפני כהן גדול וראש הכנסת מכבד הסגן בפני כ"ג ש"מ חולקין כבוד לתלמיד תלמיד קטן חולק כבוד לתלמיד גדול ממנו ואע"פ שהרב שם ואין גנאי לרב וסתמא כמ"ד חולקין דפלוגתא היא ביש נוחלין גבי בנות צלפחד (ב"ב קיט:): **כולה משום כבודו דכ"ג.** ולעולם אין חולקין והכא כולה משום יקרא דכ"ג הוא שמראין את מעלותיו מעלה למעלה ממעלה: **אין ישיבה בעזרה.** דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם שם ישיבה דכתיב (ישעיה ו) עומדים ממעל לו [קרבת] על חד מן קאמיא (דניאל ז): **אלא למלכי בית דוד.** שחלק להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלימה: **כדאמר רב חסדא.** לקמן[ל]: **בעזרת נשים.** היו קורין בו והיא היתה חול כשאר הר הבית שלא נתקדש אלא מן החומה ולפנים ואפילו אצל שער נקנור העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש:

ויקרא

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שכמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש כדתנן בפרק אמר להן הממונה (יומא דף לה:) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט.) וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם שהרי כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שהיה מתעלם מהן ונראה דהתם ה"פ הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשכמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בענייתן בשכמל"ו ושמא היו עונין בשכמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה שנא' ומרומם על כל ברכה ותהלה. ואותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשכמל"ו:

שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פי' הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא סט:) נראה דאסגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני כגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קיט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אהילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה וי"ל הכא בסתמא קתני דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג ופלוגתייהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פלוגתייהו בדפליג לפסוק כהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין: **והאמר** מר אין ישיבה בעזרה. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמיד (דף כז.) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין עח:) ובפ' ב' דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דב' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין[מ] בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר נגרי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כת הראשונה וישבה לה בהר הבית השניה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישבה לה [נ](לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דמייתי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה במכילת מדרש שוחר טוב והתם משמע דלבית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש וש"ה ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומיהו דייק דכסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה ותו התם וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד יושב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל הוי אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן בכ"ג קיימינן ותו [ס]קשיא מפ' שני דזבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן הצד איכא בינייהו[ע]:

כתב

עין משפט
נר מצוה

סח א מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' י סמג עשין רט:

סט ב מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הל' ו ופי"ד מהל' סנהדרין הל' יג ופ"ב מהל' מלכים הלכה ד:

ע ג מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הל' י:

מוסף רש"י

ויברכו שם כבודך. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עונים והמברך אומר ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, מפרש בתוספתא שתקנו מן העולם ועד העולם להודיע שאין העוה"ז לפני העוה"ב כלום אלא כפרוזדור לפני טרקלין, כלומר הנסיעו ברכותיו בעה"ז כדי להיות נוחלים לעוה"ב שכולו ארוך (ברכות סג.). **חזן הכנסת.** שמש. בית הכנסת היה סמוך לעזרה בהר הבית (יומא סח.). **לראש הכנסת.** על פיו נחתכין דברי הכנסת, מי מפטיר, מי פורס על שמע, מי יורד לפני התיבה (שם). **אך בעשור.** שבפרשת אמור אל הכהנים (שם). **ובעשור שבחומש הפקודים.** ספר וידבר שמתחיל במנין של ישראל פרשת פינחס באותו ספר שם המוספין אמורין (שם). **על התורה.** ברכה של אחריה אשר נתן לנו וגו' (שם). **ועל העבודה.** רצה בעמך ישראל ותרצה העבודה כדביר ביתך וכו' שאותך לבדך ביראה נעבוד (שם). **ועל ההודאה.** מודים אנחנו לך עד הטוב לך להודות. על העבודה צריך בשביל העבודה [illegible] עבד, והודאה סמוכה לעבודה דכתיב (תהלים נ) זובח תודה יכבדנני, אחר זביחה תודה והיא הודאה (שם). **ועל מחילת העון.** מוחל לעונותינו ביום הכפורים הזה וכו' עד מלך מוחל וסולח לעונותינו וכו' (שם). **ועל המקדש.** מתפלל על המקדש וחותם ברוך שבחר במקדש (שם). **ועל הכהנים.** מתפלל על הכהנים וחותם ברוך שבחר בשבט של אהרן, וכן על ישראל (שם). **חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב.** לראש הכנסת ולסגן בפני כהן גדול, ואינו [illegible] כבוד הרב (שם ע.). **כולה משום כבודו דכ"ג הוא.** מראין ליתן לו שש שררות הרבה למעלה ממנו, אבל בעלמא אין חולקין (שם). **אין ישיבה בעזרה.** שנאמר (דברים יח) לעמוד לשרת, העומדים שם לפני ה' (יומא כה. שם) ולא מצינו בו ישיבה (שם ובסנהדרין [illegible]). גמירי דאין ישיבה כו' רש"י: הלכה למשה מסיני ([illegible] מקרא). **אלא למלכי בית דוד.** שמצינו בהן ישיבה שנאמר ויבא המלך דוד וגו' (שם כה.) כשאמר לו נתן הנביא אתה לא תבנה הבית כי מלאו ימיך וגו' (שם סט:).

מסורת הש"ס

א) תענית טז: ברכות סג., ב) רש"א, ג) יומא סח:, ד) צ"ל ועל שאר, ה) [יומא סט. לקמן מא: ב"ב קיט:], ו) [סנהדרין קא: ע"ש תמיד כז. ע"ש קדושין עח: יומא כה. ע"ש סט.], ז) [שם ביומא סט: ע"ש תוספתא פ"ז], ח) [לקמן מא.], ט) [תהילים נ], י) [פ"ז ה"ו], כ) [לקמן מא.], ל) [דף מא.], מ) [פ"ד], נ) פ"א ה"ט, ס) [עי' מהרש"א], ע) ופריך וליתב מיתב ומשני אמר קרא לשרת. כצ"ל רש"א,

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה: נחמיה ט ה
2. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי יְיָ וַיָּמֻתוּ: ויקרא טז א
3. אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיְיָ: ויקרא כג כז
4. וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: במדבר כט ז
5. וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְיָ וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי אֲדֹנָי אֱלֹהִים וּמִי בֵיתִי כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֲלֹם: שמואל ב ז יח

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' הכא נמי בעזרת נשים מיתיבי. מלת מיתיבי נמחק וכ"ב דתניא כצ"ל לעג"ד ועי' מה שכתבתי ביומא דף סט ע"ב ועי' פו"ת כנה"ג לא"ח בכללי הגמרא אות פ"א ומ"ש על סוגיין ל"ע: